

РОЗВИТОК ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РОБОЧОЇ СИЛИ У РЕГІОНАХ

Л. С. Лісогор, д. е. н., професор, головний науковий співробітник сектору регіональних стратегій центру регіональних досліджень НІСД

В аналітичній записці аргументовано необхідність розвитку освітньо-професійної складової конкурентоспроможності робочої сили у регіонах як важливого чинника забезпечення ефективного використання людського капіталу. Сформульовано рекомендації та пропозиції щодо мінімізації існуючих ризиків для покращення якості людського капіталу регіону; визначено напрями сприяння реалізації освітньо-професійного потенціалу регіонів / територіальних громад.

Висновки та пропозиції

Підвищення конкурентоспроможності робочої сили регіону залежить від розвитку її професійно-освітньої складової, що базується на ефективному використанні та покращенні якості людського капіталу регіонів; розбудові системи та забезпеченні інклюзивного доступу усіх верств населення до безперервної освіти. З метою розвитку професійно-освітньої складової розвитку робочої сили у регіонах пропонуються наступні організаційні та нормативно-правові заходи.

1. Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій:

1.1. Робочій групі з підготовки проекту Закону України «Про професійну освіту» в редакції Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій¹, під час розроблення проекту Закону врахувати питання забезпечення відповідності підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації вимогам сучасного виробництва та роботодавця на національному, регіональному та

¹ Рішення Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій «Про затвердження складу робочої групи для підготовки проекту Закону України «Про професійну освіту», затвержене протокол № 56 від 10.02.2021. URL: <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/37772.pdf>

місцевому ринку праці; забезпечити врегулювання механізму підтримки професійної (професійно-технічної) освіти з боку органів місцевого самоврядування; передбачити унормування розподілу повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування для покращення якості управління закладами професійної (професійно-технічної) освіти, мінімізації територіальних диспропорцій розподілу мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

2. Міністерству розвитку громад та територій України, спільно з Міністерством освіти і науки України, Міністерством фінансів України:

2.1. Розробити та внести в установленому порядку зміни до статті 91 Бюджетного кодексу у частині доповнення переліку видатків місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, видатками на програми місцевого значення стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, осіб з інвалідністю на підтримку створення інклюзивного освітнього середовища.

3. Національному агентству кваліфікацій:

3.1. Забезпечити розбудову системи підтвердження результатів неформального професійного навчання: затвердження типового положення про кваліфікаційний центр, що передбачає процедуру оцінювання результатів навчання осіб, які здобуті шляхом неформальної або інформальної освіти; присвоєння та підтвердження професійних кваліфікацій. Значною мірою це сприятиме посиленню освітньої безбар'єрності в регіонах /територіальних громадах; інституціоналізації освіти дорослих (включно з особами з особливими освітніми потребами) як передумови реалізації Цілі сталого розвитку 4 «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх». Створення територіальних кваліфікаційних центрів стимулюватиме посилення активності населення регіонів та громад до перепідготовки та підвищення кваліфікації, набуття нових професійних компетентностей, необхідних для забезпечення більш вищого рівня конкурентоспроможності робочої сили регіонів та громад;

4. Державному центру зайнятості, спільно з департаментами освіти та науки обласних державних адміністрацій:

4.1. Покращувати інформаційне забезпечення аналізу регіонального ринку праці (у професійно-кваліфікаційному розрізі) шляхом визначення переліку показників, необхідних для аналізу регіональних ринків праці, здійснення щорічного моніторингу їх стану; забезпечити створення регіональних обсерваторій ринку праці (у складі регіональних центрів зайнятості), що передбачатиме актуалізацію переліку професій, за якими здійснюється перепідготовка незайнятого населення, з урахуванням опитувань роботодавців; проведення опитувань випускників закладів П(ПТ)О щодо працевлаштування;

4.2. Забезпечувати організацію консультативної допомоги територіальним громадам шляхом створення контакт-центрів, які надаватимуть необхідну інформацію щодо процедур створення соціальних підприємств; реалізації підприємницьких ініціатив шляхом самозайнятості;

5. Міністерству цифрової трансформації України:

5.1. З метою покращення якості оволодіння населенням регіонів та громад цифровими технологіями внести зміни до Плану заходів з реалізації Концепції розвитку цифрових компетентностей, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р, наведені у Додатку 1;

6. Національному агентству України з питань державної служби, спільно з департаментами освіти та науки обласних державних адміністрацій:

6.1. Забезпечувати систематичне підвищення рівня кваліфікації, оновлення навичок та компетентностей фахівців та спеціалістів, які відповідають за розвиток освітньо-професійної складової конкурентоспроможності робочої сили регіону (принцип «Освіта упродовж життя»).

Обґрунтування

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки визначає, що пріоритетними завданнями нової регіональної політики є прискорення економічного зростання регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення нових робочих місць, покращення зайнятості населення ². Розвиток освітньо-професійної складової конкурентоспроможності робочої сили, у поєднанні із завданнями реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації щодо покращення якості управлінських послуг, підвищення результативності використання людського капіталу, формуватимуть основу для реалізації конкурентних переваг та ефективного використання ресурсного потенціалу регіонів. Проте вирішення цих завдань ускладнено внаслідок низки суттєвих проблем у сфері формування та використання людського потенціалу регіонів / територіальних громад, ігнорування яких може суттєво загострювати ризики погіршення якості освітньо-професійної складової конкурентоспроможності робочої сили регіонів, та зрештою – перешкоджати досягненню стратегічної мети державної регіональної політики.

1. Збереження значної регіональної диференціації зайнятості населення за рівнями освіти, що суттєво звужує базу формування та розвитку освітнього потенціалу для значної кількості регіонів як основи підвищення конкурентоспроможності робочої сили (рис. 1).

² Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>

Найбільш значною часткою зайнятого населення з вищою освітою відзначаються економічно розвинені регіони, що підтверджує їх привабливість для зайнятості населення інших регіонів (за умовами найму та оплати праці). Водночас концентрація освітнього потенціалу в окремих регіонах може загострювати ризики нерівномірного розподілу високоосвіченого зайнятого населення за регіонами як основи підвищення конкурентоспроможності робочої сили регіонів.

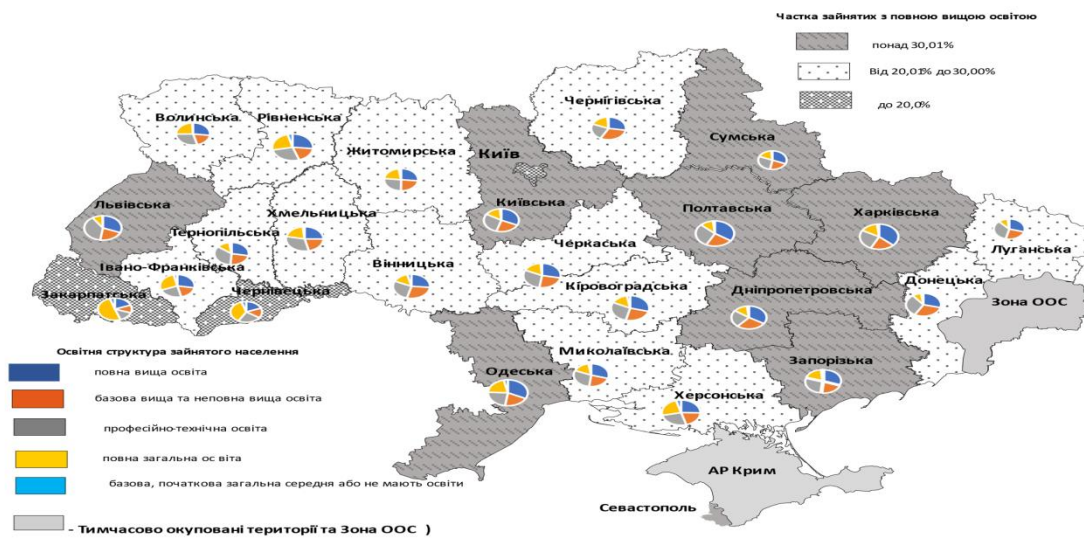

Рис. 1. Регіональний розподіл освітньої структури зайнятого населення
 Джерело: Робоча сила України у 2019 році³.

2. Утримання невисокої диверсифікації попиту та пропозиції на місцевих ринках праці (за можливостями знаходження гідної роботи з належними умовами найму та оплати праці, відповідною кваліфікацією). Результати дослідження Інституту соціології НАН України «Українське суспільство: моніторинг соціальних змін», проведеного у 2018 році, свідчать, що майже 82,9 % респондентів відзначили складність знаходження роботи у власному населеному пункті за отриманою кваліфікацією та з достатнім заробітком⁴. Разом з тим, невисокою залишається мотивація населення до реалізації підприємницьких ініціатив при недостатньо ефективному сприянні започаткуванню власного бізнесу з боку місцевих органів влади. Це призводить до збереження настанов зайнятих до роботи не за спеціальністю, утримання невисокого рівня територіальної та професійної мобільності. Загалом, це суттєво знижує продуктивність праці зайнятого населення й обмежує можливості підвищення конкурентоспроможності робочої сили (за рахунок покращення якості її освітньо-професійної складової). На додачу недосконалість

³ Робоча сила України 2019. Статистичний збірник. Держстат України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_r_s_2019.zip

⁴ «Українське суспільство. Моніторинг соціальних змін» (2018). Збірник наукових праць Інституту соціології НАН України. Випуск 6(19). Електронний ресурс. – URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/mon2018.pdf>

інформаційного забезпечення аналізу регіональних ринків праці, слабка результативність діяльності регіональних рад професійно-технічної освіти обмежують можливості збалансування попиту та пропозиції робочої сили на регіональному / місцевому рівнях. Водночас недостатнє інформаційне забезпечення аналізу регіональних ринків праці суттєво обмежує можливості забезпечення моніторингу змін попиту та пропозиції робочої сили, визначення напрямів підвищення її конкурентоспроможності.

3. Недосконалість нормативно-правового забезпечення основних засад розвитку регіональних систем професійної освіти та освіти дорослого населення упродовж життя, розбудови регіональної мережі кваліфікаційних центрів, що оцінюватимуть результати навчання осіб, здобутих шляхом неформального навчання та інформальної освіти (відповідності обсягу знань, умінь та інших складників компетентностей здобувачів певному професійному стандарту). Неврегульованість порядку акредитації кваліфікаційних центрів, умов та процедур оцінювання та присвоєння професійних кваліфікацій суттєво гальмує процес їх розвитку у регіонах. Це суттєво звужує можливості покращення якості освітньо-професійної складової конкурентоспроможності робочої сили регіонів за рахунок розвитку системи безперервної освіти, скорочення терміну підтвердження часткових кваліфікацій, затребуваних на регіональних ринках праці.

4. Неefективність використання існуючого освітньо-професійного потенціалу регіону / територіальних громад як результат впливу наступних чинників: незбалансованості розвитку системи освіти та потреб регіонального ринку праці (за професіями); слабкої мотивації роботодавців до професійного розвитку робочої сили; незабезпечення рівного доступу до безперервної освіти населення. Недостатньо висока ефективність використання освітньо-професійного потенціалу регіону / територіальних громад призводить до обмеження можливостей підвищення конкурентоспроможності робочої сили за рахунок реалізації можливостей професійного розвитку, систематичного підвищення кваліфікації та набуття нових навичок населенням.

5. Відсутність ефективного менеджменту в публічному управлінні з огляду на нестачу кваліфікацій та ключових компетентностей управлінських кадрів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, необхідних для підвищення ефективності використання людського капіталу регіону / територіальних громад. Нерозвиненість інформаційно-комунікаційної інфраструктури регіонів, невисокий рівень цифрових компетентностей управлінських кадрів ускладнюють вирішення завдань стратегування розвитку людського капіталу регіонів, визначення інноваційних чинників впливу на покращення якості освітньо-професійної складової конкурентоспроможності робочої сили регіонів.

б. Значна міжпоселенська нерівність за розвиненістю освітньої інфраструктури, що загострює проблеми із забезпеченням інклюзії населення з особливими освітніми потребами до освітнього процесу. Обмежені можливості доступу осіб з особливими освітніми потребами до отримання якісних освітніх послуг (як результат збереження недостатнього високого рівня інклюзивності будівель закладів освіти, повільних темпів розвитку ІКТ на рівні окремих регіонів / громад) ускладнюють підвищення конкурентоспроможності цих осіб на ринку праці за рахунок отримання необхідних навичок та компетентностей. Повільні темпи створення інклюзивного освітнього середовища та досягнення освітньої безбар'єрності в умовах збереження значних міжрегіональних та міжпоселенських диспропорцій доступу до якісних освітніх послуг суттєво гальмують процес забезпечення інклюзивного доступу до безперервної освіти населення (на рівні регіонів та громад).

Додаток 1

ПРОПОЗИЦІЇ

щодо змін до Плану заходів з реалізації Концепції розвитку цифрових компетентностей, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р

Найменування заходів	Відповідальні за виконання	Строк	Індикатор виконання
Інформаційне забезпечення			
6. Розроблення освітніх програм з питань набуття цифрових компетентностей для управлінців керівної та середньої ланки регіонів / територіальних громад та забезпечення навчання посадових осіб органів місцевого самоврядування за рахунок місцевих програм освіти, залучення позабюджетних коштів	Мінцифри Національне агентство України з питань державної служби МОН місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування (за згодою)	до 1 жовтня 2023 року ⁵	розроблено освітні програми, проведено підвищення кваліфікації 100 % посадових осіб органів місцевого самоврядування
7. Розроблення та запровадження (за участю громадськості, волонтерських організацій) освітніх програм, спрямованих на підвищення рівня оволодіння цифровими технологіями громадян похилого	Мінцифри Національне агентство кваліфікацій (за згодою) місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування (за згодою)	до 1 жовтня 2023 року	розроблено освітні програми, проведено навчання громадян похилого віку, осіб з інвалідністю, інших вразливих груп

⁵Визначення даного строку пов'язано із терміном виконання завдання № 10 плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 497-р, який передбачає до 01.10.2023 забезпечити покриття 100 відсотків сільських територій фіксованим ширококутовим доступом до Інтернету та 95 відсотків населення мобільним Інтернетом.

віку, осіб з інвалідністю, інших вразливих груп населення регіонів та громад			населення в кожній громаді
--	--	--	----------------------------